

Examinations of the Victims of the Pacification of Striking Miners at the 'Wujek' Coal Mine on 16 December 1981 in the Materials and Recollections of the Staff of the Department of Forensic Medicine in Katowice

Badania ofiar pacyfikacji strajkujących pracowników kopalni węgla kamiennego „Wujek” 16 grudnia 1981 r. w materiałach i wspomnieniach pracowników Zakładu Medycyny Sądowej w Katowicach

Rafał Skowronek

Chair and Department of Forensic Medicine and Forensic Toxicology, Medical University of Silesia in Katowice, Poland
Katedra i Zakład Medycyny Sądowej i Toksykologii Sądowo-Lekarskiej Śląskiego Uniwersytetu Medycznego w Katowicach

Abstract

The pacification of the striking workers of the 'Wujek' coal mine on 16 December 1981 was one of the most serious crimes committed during the martial law imposed by General Wojciech Jaruzelski. Nine miners died from gunshot wounds and were examined at the Department of Forensic Medicine in Katowice, then headed by Professor Władysław Nasiłowski. This article presents Nasiłowski's consolidated report of those examinations and selected recollections of staff members previously dispersed across press and online sources.

Keywords

forensic medicine, pacification, martial law, gunshot injuries, history

Streszczenie

Pacyfikacja strajkujących pracowników kopalni węgla kamiennego „Wujek” 16 grudnia 1981 roku jest uważana za jedną z największych zbrodni stanu wojennego, wprowadzonego przez gen. Wojciecha Jaruzelskiego. Na skutek ran postrzałowych zginęło wówczas dziewięciu górników. Wszystkie ofiary śmiertelne były badane w Zakładzie Medycyny Sądowej w Katowicach, kierowanym przez prof. Władysława Nasiłowskiego. W pracy przedstawiono zbiorczy raport z tych badań, przygotowany przez ówczesnego kierownika, oraz wspomnienia pracowników, dotychczas rozproszone w mediach.

Słowa kluczowe

medycyna sądowa, pacyfikacja, stan wojenny, obrażenia postrzałowe, historia

Introduction

The pacification of the striking workers of the 'Wujek' coal mine on 16 December 1981 is regarded as one of the most serious crimes committed during the martial law introduced by General Wojciech Jaruzelski [1]. Nine miners were killed as a result of gunshot wounds: Jan Stawisiński, Joachim Józef Gnida, Józef Czekalski, Józef Krzysztof Giza, Ryszard Józef Gzik, Bogusław Kopczak, Andrzej Pełka, Zbigniew Wilk, and Zenon Zajęc. All of the fatalities were examined at the Department of Forensic Medicine in Katowice, headed at the time by Professor Władysław Nasitowski, MD, PhD [2].

The striking workers demanded the release of Jan Ludwiczak, chairman of the Factory Commission of the Independent Self-Governing Trade Union 'Solidarity', who had been detained, as well as the release of other arrested activists from across the country. They also called for the lifting of martial law, which would allow the union to resume its activities. In the former Katowice voivodeship, approximately 50 workplaces were on strike. The authorities of the Polish People's Republic decided to pacify the miners' 'rebellion', among other reasons, to intimidate others. The decision to use force was made on the evening of 15 December during a meeting of the Provincial Defense Committee. A total of 1,471 officers of the Citizens' Militia (MO) and Motorized Reserves of the Citizens' Militia (ZOMO), as well as 760 soldiers equipped with 22 tanks and 44 armored vehicles, were deployed to the 'Wujek' coal mine [3].

Shortly after 8.00 a.m., the mine grounds were tightly surrounded by the militia, later reinforced by the army. After calling on the strikers to disperse, and following the use of water cannons and gas launchers, the assault on the mine began. Tanks and armored vehicles entered the premises, breaking through the fencing. The strikers attempted to defend themselves armed with metal rods, and hastily erected barricades. At approximately 12.30 p.m., a special ZOMO platoon was deployed to the pacification operation. Members of this platoon were equipped with submachine guns, from which the fatal shots were fired. The tragic outcome of the pacification, nine miners killed and twenty-three wounded (not including those affected by gas exposure), led to the strike being terminated on the day of the massacre, 16 December. Several dozen militia officers and soldiers were also injured.

The communist authorities brought the organizers of the protest before the court. On 3 February 1982, sentences were issued, two weeks after the investigation into the responsibility of the security forces for the use of firearms had been discontinued (on the grounds of alleged 'necessary self-defense'). Stanisław Płatek, chairman of the Strike Committee, was sentenced to four years' imprisonment. Other defendants, Adam Skwira, Marian Głuch, and Jerzy Wartak, received sentences of three years. On 24 June 2008, the commander of the special

Wprowadzenie

Pacyfikacja strajkujących pracowników kopalni węgla kamiennego „Wujek” 16 grudnia 1981 roku jest uważana za jedną z największych zbrodni stanu wojennego, wprowadzonego przez gen. Wojciecha Jaruzelskiego [1]. Na skutek ran postrzałowych zginęło wówczas dziewięciu górników: Jan Stawisiński, Joachim Józef Gnida, Józef Czekalski, Józef Krzysztof Giza, Ryszard Józef Gzik, Bogusław Kopczak, Andrzej Pełka, Zbigniew Wilk, Zenon Zajęc. Wszystkie ofiary śmiertelne były badane w Zakładzie Medycyny Sądowej w Katowicach, kierowanym przez prof. dr hab. Władysława Nasitowskiego [2].

Strajkujący domagali się uwolnienia zatrzymanego Jana Ludwiczaka, przewodniczącego Komisji Zakładowej NSZZ „Solidarność”, oraz innych aresztowanych działaczy z całego kraju, a także zniesienia stanu wojennego, co miało umożliwić ponowną działalność związku. Na terenie ówczesnego województwa katowickiego strajkowało około 50 zakładów pracy. Władze PRL postanowiły spacyfikować „bunt” górników m.in. po to, by zastraszyć innych. Decyzję o użyciu siły podjęto wieczorem 15 grudnia, podczas narady Wojewódzkiego Komitetu Obrony. Na teren KWK „Wujek” skierowano aż 1471 funkcjonariuszy MO i ZOMO oraz 760 żołnierzy, dysponujących 22 czołgami i 44 wożami bojowymi [3].

Po godzinie 8.00 teren kopalni szczelnie otoczyła milicja, do której później dołączyło wojsko. Po wezwaniu strajkujących do rozejścia się, użyciu armatek wodnych i wyrzutni gazu, rozpoczął się szturm na kopalnię. Na teren zakładu wjechały czołgi i wozy bojowe, taranując ogrodzenie. Strajkujący próbowali się bronić m.in. przy użyciu metalowych prętów. Stawiali też pośpiesznie barykady. Około 12.30 do akcji pacyfikacyjnej skierowano pluton specjalny ZOMO. Funkcjonariusze tego plutonu byli wyposażeni w pistolety maszynowe, z których oddano śmiertelne strzały. Tragiczny rezultat pacyfikacji strajkujących – dziewięciu zabitych i dwudziestu trzech rannych górników (nie licząc zatrutych gazem) przesądził o zakończeniu strajku w dniu masakry, 16 grudnia. Rany odniosło także kilkudziesięciu funkcjonariuszy milicji i żołnierzy.

Władze komunistyczne postawiły przed sądem organizatorów protestu. 3 lutego 1982 roku wydano wyroki – dwa tygodnie po umorzenia śledztwa w sprawie odpowiedzialności funkcjonariuszy za użycie broni palnej (rzekoma „obrona konieczna”). Na cztery lata więzienia skazano przewodniczącego Komitetu Strajkowego Stanisława Płatka. Inni sądowni – Adam Skwira, Marian Głuch i Jerzy Wartak, usłyszeli wyroki trzech lat więzienia. 24 czerwca 2008 roku dowódca plutonu specjalnego ZOMO sierż. Romuald Cieślak został skazany na sześć lat pozbawienia wolności. Kilkunastu jego podwładnych otrzymało kary od trzech i pół roku do czterech lat więzienia. Przywódcy PZPR, w tym ówczesny szef MSW Czesław Kiszczak, nie zostali pociągnięci do odpowiedzialności.

ZOMO platoon, Sergeant Romuald Cieślak, was sentenced to six years' imprisonment. Several of his subordinates received sentences ranging from three and a half to four years. The leaders of the Polish United Workers' Party (PZPR), including the Minister of Internal Affairs at that time, Czesław Kiszczak, were not held accountable.

In 2026, the forty-fifth anniversary of this tragic event will be commemorated. It is therefore worthwhile to recall how it has been preserved in forensic documentation and in the recollections of the physicians who examined the victims. This aspect has not been addressed in published monographic studies [1,4].

W 2026 roku będziemy obchodzić czterdziestą piątą rocznicę tego tragicznego wydarzenia. Warto przypomnieć więc, jak to wydarzenie zachowało się w dokumentacji sądowo-lekarskiej i we wspomnieniach medyków sądowych, którzy badali ofiary. W pracy przedstawiono zbiorcze sprawozdanie z tych badań, przygotowane przez ówczesnego kierownika, oraz wspomnienia pracowników, dotychczas rozproszone w mediach (prasie i Internecie). Jest to tym ważniejsze, że ten aspekt nie został ujęty w opublikowanych opracowaniach monograficznych [1,4].

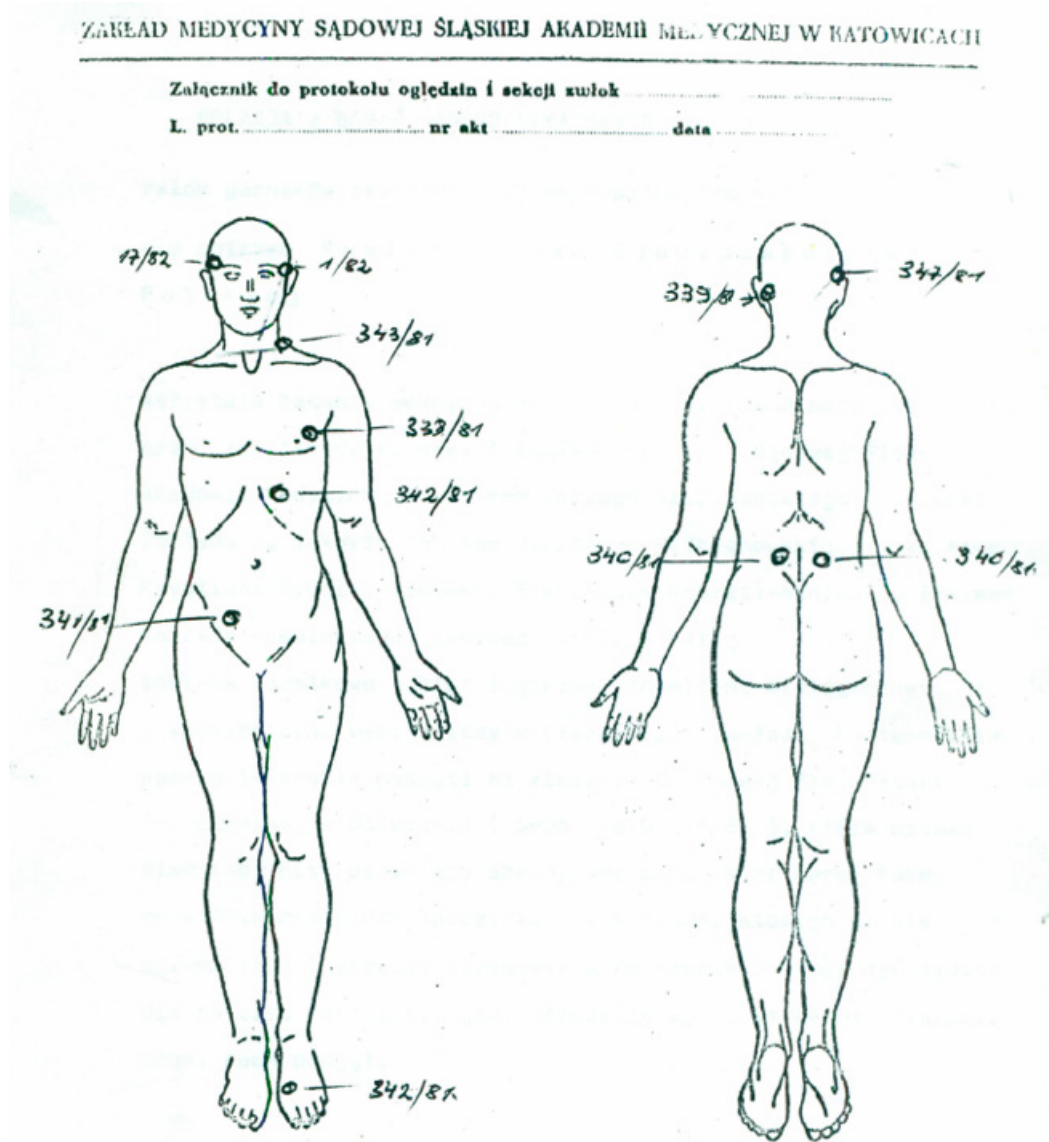

Fig. 1. Diagram prepared by Professor Władysław Nasiłowski showing the gunshot injuries identified in the fatal victims of the pacification of the strike at the 'Wujek' coal mine in Katowice

Ryc. 1. Schemat autorstwa prof. Władysława Nasiłowskiego z naniesionymi obrażeniami postrzałowymi, stwierdzonymi u śmiertelnych ofiar pacyfikacji strajku w KWK „Wujek” w Katowicach

1. Professor Nasitowski's report

In the final years of his life, Professor Władysław Nasitowski, MD, PhD, provided the author of this article with a copy of his own report on the forensic activities undertaken at the Department of Forensic Medicine in Katowice following the pacification of the strike at the 'Wujek' coal mine in Katowice.

The report is dated 4 July 1990 and is titled 'Account of the Forensic Examinations of the Bodies of Miners Shot at the "Wujek" Mine – Prepared for the Commission of the Sejm of the Republic of Poland'. The document includes a schematic diagram illustrating the gunshot injuries identified during the autopsies of all the victims.

Below, I present the full text of the account, which, to the author's knowledge, has not yet been published.

"All autopsies were performed under my supervision by the assistants of the Chair and Department of Forensic Medicine of the Silesian Medical Academy: Jerzy Szczepański, MD, PhD, (assistant professor in the Department), and physicians Jarosław Wędrychowski, MD, Krystian Rygol, DDS, Stanisława Kabiesz-Neniczka, MD, Konrad Kowalski, MD, and Urszula Pałka, MD.

Additional examinations: histological, chemico-biological, and serological were performed in the laboratories of the Department. The forensic proceedings were undertaken at the request of the Military Garrison Prosecutor's Office in Gliwice (case no. Pg. Śl. 6/81), which was conducting the investigation. Prosecutor Karol Koch was present during the examinations. All protocols were prepared in duplicate, with the second copies (the third remained in the Department) intended for the office of General Jaruzelski, and these were indeed collected by Prosecutor Koch.

On 17 December 1981, autopsies were performed on the bodies of the following individuals:

Autopsy No. 338/81 Zenon Zając, 22 years old: gunshot wound to the chest causing injury to the lungs and the aorta. Entry wound located anteriorly, outside the left nipple (4th rib); the wound track was horizontal, with the exit wound just below the right scapula.

Autopsy No. 339/81 Ryszard Gzik, 35 years old: fatal gunshot wound to the cranio-cerebral region with injury to the hind-brain. Entry wound located behind the left auricle; exit wound within the area of the right auricle (right temporal region).

Autopsy No. 340/81 Zbigniew Wilk: gunshot wound to the left lumbar region from behind, directed forward, downward, and to the right, causing injury to the intestines and a major venous vessel, resulting in hemorrhage. The projectile, a 9-mm bullet, remained in a blind wound track and was retrieved by

1. Sprawozdanie prof. Nasitowskiego

Prof. dr hab. Władysław Nasitowski w ostatnich latach życia przekazał autorowi niniejszego tekstu kopię własnego sprawozdania z czynności sądowo-lekarskich, które podjęto w Zakładzie Medycyny Sądowej w Katowicach po pacyfikacji strajku w KWK „Wujek” w Katowicach.

Sprawozdanie jest datowane na 04.07.1990 r. i zostało zatytułowane „Relacja z badań sądowo-lekarskich zwłok górników zastrzelonych na kopalni „Wujek” – dla potrzeb Komisji Sejmu Rzeczypospolitej Polskiej”. Do tekstu załączono poglądowy schemat z naniesionymi obrażeniami postrzałowymi, stwierdzonymi podczas sekcji zwłok u wszystkich ofiar.

Poniżej przytaczam cały tekst relacji, który według wiedzy autora nie był jeszcze publikowany.

„Wszystkie badania sekcyjne zostały wykonane pod moim kierunkiem przez asystentów Katedry i Zakładu Medycyny Sądowej Śląskiej Akademii Medycznej: dr n. med. Jerzego Szczepańskiego (adiunkta Zakładu), lekarzy lek. med. Jarosława Wędrychowskiego, lek. stom. Krystiana Rygola, lek. med. Stanisławę Kabiesz-Neniczkę, lek. med. Konrada Kowalskiego, lek. med. Urszulę Pałkę.

Badania dodatkowe – histologiczne, chemiczno-biologiczne i serologiczne wykonaliśmy w pracowniach Zakładu. Postępowanie sądowo-lekarskie podjęto na zlecenie Wojskowej Prokuratury Garnizonowej w Gliwicach (sygn. Pg. Śl. 6/81), która prowadziła śledztwo. Przy badaniach obecny był prokurator Karol Koch. Wszystkie protokoły sporządzono w kopiach, których drugie egzemplarze (trzecie pozostały w Zakładzie) miały być wydane dla potrzeb kancelarii gen. Jaruzelskiego i które rzeczywiście prok. Koch podjął.

W dniu 17.12.1981 r. wykonano badania sekcyjne zwłok następujących osób:

Nr sekcji 338/81 Zenon ZAJĄC lat 22 – postrzał klatki piersiowej uszkadzający płuca i aortę. Włot z przodu na zewnątrz lewej brodawki sutkowej (IV żebro), kanał poziomy – wylot tuż poniżej łopatki prawej.

Nr sekcji 339/81 Ryszard GZIK lat 35 – postrzał śmiertelny mózgo-czaszki z uszkodzeniem tyłomózgowia – włot poza lewą małżowiną uszną – wylot w obrębie prawej małżowiny usznej (prawa okolica skroniowa).

Nr sekcji 340/81 Zbigniew WILK – postrzał od tyłu lewej okolicy lędźwiowej w kierunku ku przodowi i dołowi i na prawo z uszkodzeniem jelit i dużego naczynia żylnego, powodując krwotok i pozostawiając w ślepych kanale pocisk kalibru 9 mm (odebrany przez prokuratora). Obok na prawo powierzchowny (przez mięśnie) równoległy przestrzał okolicy lędźwiowej (włot bliżej

the prosecutor. Adjacent to this, on the right, there was a superficial (muscle-level) through-and-through wound of the lumbar region (entry closer to the spine, exit laterally on the right side).

Autopsy No. 341/81 Bogusław KopczaK, 28 years old: gunshot wound to the abdomen. Entry wound in the right lower abdomen; the wound track caused injury to the intestines, hemorrhage into the peritoneal cavity, and damage to the iliac artery. Exit wound was located in the right sacral region.

Autopsy No. 342/81 Józef Czekalski, 48 years old: gunshot wound to the anterior chest in the region of the left costal arch. The wound track passed through the abdominal cavity, causing injury to abdominal blood vessels; the exit wound was located in the right lumbar region. In addition, there was a second through-and-through wound of the left foot with entry on the dorsum near the base of the great toe, and exit posteriorly in the plantar region.

Autopsy No. 343/81 Józef (Krzysztof) Giza, 24 years old: fatal through-and-through gunshot wound of the neck, nearly horizontal in direction, with rupture of the carotid artery. Entry wound on the left side and laterally, passing below the left thyroid lobe and the larynx; exit wound symmetrically on the right side in the region of the right thyroid lobe.

On 19 December 1981, we performed the autopsy of the body of:

Autopsy No. 347/81 Andrzej Pełka, 19 years old, who died after a short stay and attempted treatment at the Mining Hospital in Katowice-Ochojec. A through-and-through gunshot wound was identified. Entry in the right temporal region, injury to the hindbrain, and exit in the occipital region.

On 4 January 1982, we performed the autopsy of the body of:

Autopsy No. 1/82 Joachim Gnida, 29 years old, who died in hospital on 2 January 1982. Gunshot injury to the cranio-cerebral region: entry in the left temporal area; the wound track passed medially and downward through the base of the skull; the exit wound had been surgically altered. Contusion of the temporal lobes of the brain, with purulent inflammation of the meninges and brain.

On 26 January 1982, an autopsy was performed on the body of Jan Stawiciński, 22 years old, who died at the Mining Hospital in Katowice-Ochojec on 25 January 1982.

Autopsy No. 17/82 – treated surgically. Through-and-through gunshot wound of the cranio-cerebral region: right temporal area, with injury to both cerebral hemispheres and to the left parietotemporal region, complicated by purulent infection and brain damage. Owing to surgical alterations, it was not possible to distinguish the entry from the exit wound.

kręgosłupa, wylot na zewnątrz po stronie prawej na boku).

Nr sekcji 341/81 Bogusław KOPCZAK lat 28 – postrzał brzucha – wlot w podbrzuszu po stronie prawej, kanał z uszkodzeniem jelit i z krwotokiem do jamy otrzewnej, i tętnicy biodrowej – wylot w prawej okolicy krzyżowej.

Nr sekcji 342/81 Józef CZEKALSKI lat 48 – postrzał z przodu klatki piersiowej w okolicy lewego łuku żebrowego – kanał – przez jamę brzuszną, uszkodzenie naczyń krwionośnych brzucha – wylot w prawej okolicy lędźwiowej. Ponadto drugi przestrzał lewej stopy – wlot na grzbiecie w pobliżu nasady palucha – wylot z tyłu okolicy podeszwy.

Nr sekcji 343/81 Józef (Krzysztof) GIZA lat 24 – przestrzał śmiertelny szyi, prawie poziomy z rozerwaniem tętnicy szyjnej – wlot po stronie lewej i z boku poniżej przez lewy płat tarczycy, krtań – wylot symetrycznie po stronie prawej w okolicy prawego płata tarczycy.

W dniu 19.12.1981 r. wykonaliśmy badanie sekcyjne zwłok:

Nr sekcji 347/81 Andrzej PEŁKA lat 19, który zmarł po krótkim pobyciu i próbie leczenia w Szpitalu Górniczym w Katowicach-Ochojcu. Wykazano postrzał przesywający (przestrzał) – wlot w prawej okolicy skroniowej – uszkodzenie tyłomózgowia – wylot w okolicy potylicznej.

W dniu 04.01.1982 r. wykonaliśmy badanie zwłok:

Nr sekcji 1/82 Joachim GNIDA lat 29 – zmarł w szpitalu w dniu 02.01.1982 r. – uszkodzenie postrzałowe mózgowiczaszki – wlot w lewej okolicy skroniowej – kanał postrzałowy przez podstawę czaszki przyśrodkowo ku dołowi – wylot zmieniony chirurgicznie. Stłuczenie płatów skroniowych mózgu, ropne zapalenie opon i mózgu.

W dniu 26.01.1982 r. wykonano badanie zwłok Jana STAWIĆSKIEGO lat 22 – zmarł w Szpitalu Górniczym w Katowicach-Ochojcu w dniu 25.01.1982 r.

Nr sekcji 17/82 – leczony operacyjnie – przestrzał mózgowiczaszki – prawa okolica skroniowa – uszkodzenie obu półkul mózgu – lewa okolica ciemieniowo-skroniowa, powiktania ropne, uszkodzenie mózgu. Ze względu na zmiany chirurgiczne, brak możliwości różnicowania wlotu i wylotu.

Apart from the bodies of Joachim Gnida and Jan Stawiciński (both of whom underwent prolonged treatment and had anatomical alterations resulting from surgical procedures), in all remaining cases material was collected from the bodies for supplementary examinations for traces of unburned gunpowder particles and for the Paltauf reaction. In every case the results were negative, confirming that the shots had been fired from a distance.

The topography of the gunshot injuries is illustrated in the attached diagrams.

In all cases, expert opinions were submitted to the Prosecutor's Office, indicating the need for additional examinations and for a renewed verification of the forensic-medical findings in comparison with the investigative material.

Analysis of the complete material and general conclusions:

In all reports it was emphasized that the injuries were fatal gunshot wounds inflicted from a distance. By analogy with the case of Zbigniew Wilk, in whose body a bullet was found (handed over to the Prosecutor's Office), and considering the diameter of the entry wounds, it should be confirmed that a firearm of approximately 9 mm caliber was used. The case of Zbigniew Wilk may additionally indicate that the 'live force' of the projectile was already relatively limited (the bullet remained in the body), suggesting that in this instance the shot was fired from a comparatively long distance.

In summary: in four victims there were through-and-through gunshot wounds of the head (Ryszard Gzik, Andrzej Pełka, Joachim Gnida, Jan Stawiciński); in four others there were gunshot wounds of the torso: the chest (Zenon Zajęc), the chest and abdomen (Józef Czekalski), or the abdomen alone (Zbigniew Wilk, Bogusław Kopczak). In Józef (Krzysztof) Giza there was a lateral through-and-through gunshot wound of the neck. In addition, Józef Czekalski had a second through-and-through wound of the left foot. The wound tracks generally ran horizontally, or in some cases slightly obliquely. As regards the torso, the shots were fired from the front, with the exception of Zbigniew Wilk, who sustained two shots from behind in the lumbar region: one superficial through-and-through wound of the lumbar area, and one penetrating wound in which the bullet remained in the body. Gunshot wounds to the head and neck struck the victims laterally, from either the right or the left side. In the case of Jan Stawiciński, the direction of the shot could not be determined due to surgical alterations.

Considering all cases together, what stands out is the relative accuracy of the shots, which were directed primarily at anatomically vital regions: the head, chest, and torso, indicating deliberate aim. In one case, the shot was fired from behind, striking a person who was turned with his back to the shooter (Zbigniew Wilk).

Poza zwłokami Joachima GNIDY i Jana STAWICIŃSKIEGO (długotrwałe leczenie i zmiany anatomiczne dokonane przez zabiegi chirurgiczne) we wszystkich pozostałych pobrano ze zwłok materiały do badań dodatkowych w kierunku śladów drobin niespalonego prochu i odczynu Paltauffa. Otrzymano we wszystkich przypadkach wyniki ujemne – potwierdzające oddanie strzałów z oddali.

Topografię uszkodzeń postrzałowych ilustrują załączone rysunki.

We wszystkich przypadkach przedstawiono Prokuraturze wnioski opiniodawcze wskazując na potrzebę przeprowadzenia badań dodatkowych i ponowną weryfikację wyników sądowo-lekarskich w porównaniu z materiałem śledztwa.

Analiza całości materiału i wnioski uogólniające:

W całości podniesiono we wszystkich wnioskach, iż zranienia miały charakter obrażeń śmiertelnych przez postrzały oddane z oddali. Przez analogię do przypadku znalezienia w ciele Zbigniewa Wilka pocisku (przekazanego Prokuraturze) oraz średnicy otworów wlotowych, należy potwierdzić, iż użyto broni o kalibrze zbliżonym do 9 mm. Przypadek Zbigniewa Wilka wskazywać ponadto może, iż „siła żywa” pocisku była już stosunkowo ograniczona (pocisk pozostał w ciele), a więc że strzał w tym przypadku został oddany ze względnie dużej odległości.

Podsumowując – u 4 ofiar były postrzały przeszywające głowy (Ryszard Gzik, Andrzej Pełka, Joachim Gnida, Jan Stawiciński), – u 4 dalszych były postrzały tułowia tj. klatki piersiowej (Zenon Zajęc) lub klatki piersiowej i brzucha (Józef Czekalski) względnie brzucha (Zbigniew Wilk, Bogusław Kopczak). U Józefa (Krzysztofa) Giza był przestrzał boczny szyi. Ponadto u Józefa Czekalskiego był dodatkowo przestrzał stopy lewej. Kanały postrzałów biegły na ogół poziomo, lub nieraz nieco skośnie jeśli chodzi o tułów godziły od przodu z wyjątkiem Zbigniewa Wilka, który otrzymał dwa postrzały od tyłu w okolicy lędźwiowej, w czym jeden przestrzał był powierzchowny przez lędźwie, drugi ślepy z pozostawionym w ciele pociskiem. Postrzały w głowę i szyję godziły ofiary z boku ze strony prawej lub lewej. U Jana Stawicińskiego nie można było ustalić kierunku z powodu zmian dokonanych przez zabieg chirurgiczny.

Oceniając wspólnie wszystkie przypadki – uderza względna celność postrzałów zadanych w zasadzie w ważne dla życia anatomicznie miejsca tj. głowę, klatkę piersiową, tułów – co przemawia za zamierzoną celnością oddanych strzałów. W jednym przypadku strzał oddano od tyłu, a więc do osoby odwróconej plecami (Zbigniew Wilk).

Wydane przez Zakład opinie miały charakter wniosków tymczasowych – z propozycją ich rozszerzenia po zakończeniu badań dodatkowych i po przedstawieniu przebiegu zdarzeń i wy-

The opinions issued by the Department were of a provisional nature, with a recommendation that they be expanded upon completion of the supplementary examinations and after presentation of the course of events and the results of the investigation. However, in none of the cases did the Prosecutor's Office request that the opinions be supplemented or that a full, extended forensic-medical report be issued.

Despite pressure from the Citizens' Militia and the Security Service to carry out the burials themselves, the victims' remains were released only to their families or to a representative of the mine. To ensure this, we obtained in advance an appropriate order from the Prosecutor's Office permitting the release of the bodies solely to family members or duly authorized representatives".

2. Recollections of the staff of the Department of Forensic Medicine in Katowice

In recent years, on the occasion of successive anniversaries, the press and the Internet have published materials quoting statements made by the physicians who participated in the examinations of the deceased miners. Selected excerpts from these statements are cited below [5].

Prof. Władysław Nasiłowski, who was 56 at the time of the events, stated: "Evidence was disappearing in the mortuary. We had to undress the bodies in the presence of the military. They took not only the bullet but also the clothing. It was a pity, because that projectile could have served as evidence. With it, it would have been possible to determine which of the officers had fired the fatal shot; ballistics tests would have been enough. This was never done."

Elsewhere he recalled: "I quickly drafted a statement for the prosecutor declaring that the bodies were to be released only to the families. I put it before the prosecutor, and he signed it. In this way, we stayed one step ahead of them... On the evening of 17 December they came to my home. They took out a pistol and placed it on the table. They did not threaten me; they simply said that the authorities wanted to take control of the bodies themselves. I refused. A partisan who survived the war is not so easily intimidated."

Dr. Krystian Rygoł, who was 30 at the time of the pacification, noted: "It was immediately clear that these were not accidental shots. The bullets struck heads, chests... For each miner's death certificate, the physician was required to enter the cause of death according to the international classification. The prosecutors instructed us to use the code that denoted a 'legally recognized execution'. At that time, the death penalty still existed in Poland. We refused; what kind of 'legally recognized execution' was this supposed to be? We entered 'homicide by gunshot'."

ników śledztwa. W żadnym przypadku Prokuratura nie zażądała jednak uzupełnienia wniosków i wydania pełnej, rozszerzonej opinii sądowo-lekarskiej.

Pomimo wywieranego nacisku na pogrzebanie zwłok we własnym zakresie przez MO i SB – zwłoki ofiar wydano jedynie rodzinom lub przedstawicielowi kopalni. W tym celu, wyprzedzając uzyskaliśmy odpowiednie postanowienie Prokuratury zezwalające na wydawanie zwłok jedynie rodzinom lub upoważnionym przedstawicielom."

2. Wspomnienia pracowników Zakładu Medycyny Sądowej w Katowicach

W ostatnich latach w prasie i Internecie przy okazji kolejnych rocznic zostały zamieszczone materiały, w których przytoczono wypowiedzi lekarzy uczestniczących w badaniach poległych górników. Poniżej zacytowano wybrane z nich [5].

Prof. Władysław Nasiłowski, który w momencie zdarzenia miał 56 lat, stwierdził: „W prosektorium ginęły dowody. Musieliśmy przy wojskowych rozbierać ciała. Zabrali nie tylko kulę, ale i ubrania. Szkoda, bo ten pocisk mógł być dowodem. Dzięki niemu można było ustalić, który z zomowców zabił, wystarczyło przeprowadzić badania balistyczne. Nie zrobiono tego.” W innym miejscu wspominał: „Pospiesznie napisałem tekst oświadczenia prokuratora, że zwłoki należy wydawać wyłącznie rodzinie. Podsunąłem to prokuratorowi i on podpisał. Tym sposobem wyprzedziliśmy ich krok...Wieczorem 17 grudnia przyszli do mnie do domu. Wyciągnęli pistolet i położyli na stole. Nie grozili, tylko powiedzieli, że władze chcą same dysponować zwłokami. Odmówiłem. Partyzanta, który przeżył wojnę, nie da się tak łatwo straszyc.”

Dr Krystian Rygoł, lat 30 w momencie pacyfikacji, zauważył: „Od razu było widać, że nie były to strzały przypadkowe. Kule trafiały w głowy, klatki piersiowe...Do karty zgonu każdego górnika lekarz musiał wpisać przyczynę zgodnie z międzynarodową klasyfikacją. Prokuratorzy kazali nam wpisywać numer, który oznaczał „egzekucję prawnie uznaną”. Wtedy w Polsce była kara śmierci. Zbuntowaliśmy się, bo jaka tu „egzekucja prawnie uznana”?! Wpisywaliśmy „zabójstwo przez postrzał””

Dr Stanisława Kabiesz-Neniczka, wówczas lat 33, wspominała: „Umówiliśmy się między sobą, że jeśli ktoś znajdzie w ciele górnika kulę, postara się ją zatrzymać. Większość ran była na przetrzał, ale akurat u „mojego” górnika był wlot, nie było wylotu. Znalazłam tę kulę, ale prokurator patrzył mi na ręce. Zabrał ją...Krewni chcieli zobaczyć ciała zmarłych. Denerwowali

Dr. Stanisława Kabiesz-Neniczka, who was 33 at the time, recalled: “We agreed among ourselves that if anyone found a bullet in a miner’s body, they would try to keep it. Most of the wounds were through-and-through, but in ‘my’ miner there was an entry wound and no exit wound. I found the bullet, but the prosecutor was watching my every move. He took it away... The relatives wanted to see the bodies. They were upset that they were not being allowed to do so. Eventually we told the prosecutor that he should go out to them and explain the situation, but he was even more nervous than we were. He was afraid to face the families. In the end he went out, but not in uniform; he put on a doctor’s coat instead.”

Summary

As evidenced by the preserved documents and testimonies, the team of the Department of Forensic Medicine in Katowice, under the direction of Prof. Władysław Nasiłowski, conducted the forensic examinations of the victims of the pacification of the strike at the ‘Wujek’ Coal Mine in 1981 efficiently and professionally, while maintaining appropriate ethical standards despite the unusual pressure associated with the ‘political’ nature of the events.

się, że im się nie pozwala. W końcu powiedzieliśmy prokuratorowi, żeby do nich wyszedł i jakoś im to wyjaśnił, ale on był jeszcze bardziej zdenerwowany niż my. Bał się wyjść do rodzin. W końcu wyszedł, ale nie w mundurze, tylko w lekarskim kitlu.”

Podsumowanie

Jak wynika z zachowanych dokumentów i relacji, Zespół Zakładu Medycyny Sądowej w Katowicach, pod kierownictwem prof. Władysława Nasiłowskiego, sprawnie i profesjonalnie przeprowadził badania sądowo-lekarskie ofiar pacyfikacji strajku w KWK „Wujek” w 1981 r., zachowując przy tym właściwą postawę etyczną mimo niecodziennej presji, obecnej z uwagi na „polityczny” charakter zdarzenia.

References | Piśmiennictwo

1. Ciupa R., Tracz B. Wujek '81 Strajk i pacyfikacja. Śląskie Centrum Wolności i Solidarności. Katowice 2017.
2. Brożek K. Profesor Władysław Nasiłowski. Arch Med Sądowej Kryminol. 2011; LXI, 8-15.
3. <https://ipn.gov.pl/pl/aktualnosci/38063,Pacyfikacja-kopalni-Wujek-najwieksza-zbrodnia-stanu-wojennego.html> [dostęp 19.04.2026]
4. Borowski A. (red.) Idą pancry na Wujek. Wyd. 2. Volumen. Katowice-Warszawa 2011.
5. <https://katowice.wyborcza.pl/katowice/7,35063,19136101,lekarze-o-pacyfikacji-wujka-to-bylo-zabojstwo.html> [dostęp 05.03.2026]

Date:

date of submission | data nadesłania: **05.03.2026**
acceptance date | data akceptacji: **20.04.2026**

Corresponding author:

dr hab. Rafał Skowronek, prof. ŚUM
Katedra i Zakład Medycyny Sądowej
i Toksykologii Sądowo-Lekarskiej
e-mail: rafal-skowronek@wp.pl

ORCID:

Rafał Skowronek: 0000-0002-1445-3807